

O hledání pravdy a dialogu na cestě

Se známým českým filosofem, vysokoškolským pedagogem, profesorem Ladislavem Hejdánkem, se v květnu měli možnost setkat členové Literárního dramatického klubu Dialog na cestě, působícího při CČSH v Praze. Během příjemného posezení nad šálkem kávy, před dalším plánovaným literárním vystoupením, členové klubu položili této významné osobnosti několik zásadních otázek.

Pane profesore, známe řadu vašich knih, článků, četli jsme formulace týkající se pravdy, svobody a jsou opravdu podnětné. Myslím, že právě s pojmem svoboda a cesta se jako křesťané stále setkáváme.

Patří k lidské situaci, že žádnou cestu nemůže považovat za pevnou a jistou. Z každé cesty je možné sejít na scestí. Představa, že nějaká instituce nebo nějaká dogmata mohou zajistit její pevnost, byla falešná. Cesta spočívá v tom, že jdeme a nevíme přesně kam. Když víme kam, nejde vlastně o pořádnou cestu, ale o pouhé přemísťování.

Jak bychom měli přistupovat k dialogu?

Dialog je velkým vynálezem. Jazyk, řeč, mluva sloužily původně k tomu, aby se lidé naladili na stejnou notu. Pak je nutné, aby měli stejnou výslovnost, nejenom stejný jazyk. Z Bible známe, jak důležité byl "šibolet", tedy rozpoznávací znak. Podle toho, jak kdo vyslovoval, se hned poznalo, kam patří a kam nepatří, kam se cpe a kde nemá být. Jazyk měl původně jinou funkci. A najednou došlo k vynálezu dialogu, tedy k rozhovoru dvou lidí o něčem, co je mezi nimi, co není "obsaženo" ani v jednom ani v druhém projevu partnerů. Oba míří k něčemu, co je pro ně společné. To je něčím úplně novým. Spousta z nás si dodnes neuvědomuje, že když spolu dva lidé hovoří, měli by pamatovat na to, že to co řekne druhý, k něčemu míří. Nesmíme poměřovat jenom co partner řekl, ale snažme se pochopit, co chtěl říct a třeba neřekl. Dialog vynalezli nejspíš Řekové, i když to nevíme jistě. Možná již existovaly nějaké počátky staršího data. Řekové ovšem rozhodně z dialogu udělali cosi významného. "Dia" znamená mezi - tedy dva nebo více lidí spolu hovoří tak, že mezi nimi existuje něco, co nemá v kapse ani jeden z nich.

Zastáváte názor, že pravda se nemůže stát předmětem, ke kterému různí lidé přispívají svými přístupy v rozhovoru.

Pravda je naopak něco, co existuje nad dialogem jako poslední norma, poslední kritérium, které ukazuje, jak tu věc, ke které jsou všichni soustředěni, tak jednotlivé přístupy v pravém světle. Pravdu nemůžeme donutit, aby se k nám přihlásila. Ona se k nám přihlásí nebo nepřihlásí. Takže pravda tedy není to, co je uvnitř našeho dialogu, nýbrž to, co je nad celým dialogem. Pravda je v tomto smyslu descendentní, sestupuje, přichází k nám.

Jdeme po cestě za pravdou a jsme rádi, když můžeme mít po boku své bližní

Lidé poznali - a po mém soudu asi nejhluběji někteří křesťané, špičky mezi nimi - že cesta za pravdou není možná bez druhých. Tam kde se s druhými příliš spojují, kdy se s nimi shodují, kdy si příliš dobře rozumíme, takže spolu ani téměř nemusíme mluvit, poněvadž všichni jsme zaměřeni stejným směrem, tak tam jsme vždy na pokraji propasti. Různost mezi lidmi je neobyčejně podstatná, protože žádný člověk není dokonalý a není schopen dokonale vidět vše. Ty druhé potřebuje, aby mu ukázali, jak věci vidí oni. Tedy cesta je možná jedině ve společnosti, ve spolupráci - ve společenství s druhými (a někdy i proti nim). To je velmi podstatné, že k pravdě nevede cesta jen individuální.

Filosof Martin Buber řekl, že společenství je tam, kde se společenství děje. Pravda se také děje, rozhodně není neměnná.

Všechno skutečné se děje. Co se neděje, je neskutečné. Bohužel vliv řecké filosofie na dva a půl tisíce let evropského vývoje byl také vadný v jedné věci, totiž že soustřeďoval naši pozornost na to, co se nemění. A to jako by to byla ta "pravá" skutečnost. A dodnes existuje řada lidí, kteří jsou přesvědčeni, že pravá skutečnost je

neměnná. A z toho vyvozují, že pravda se nemění. Vůbec ne, pravda přichází, pravda se stále mění, pravda je stále nová. Každého oslovuje osobně. Neměnnost je pouze řeckým předsudkem, který je třeba překonat, osvobodit se od něho, vyvázat se ze závislosti na substanční metafyzice. Tvrdilo se, že podstatné je to, co je hluboko pod vším, skryto uvnitř a co se nemění. Filosof Emanuel Rádl to ironizoval, že "to co se mění, se vlastně nemění".

Bez židovského dynamického myšlení bychom nemohli pojmut ani proměny pravdy, ani proměny času, změnu kvalit času.

To si uvědomujeme ovšem po dvou tisíciletích. Čili my tuto skutečnost nemůžeme považovat za něco nějak samozřejmého. My to teprve objevujeme a jsme na začátku tohoto objevování. Vrcholný starořecký myslitel, jako je Aristoteles, se domníval, že pravda je tu od toho, abychom na ni zírali. Kdežto židovská tradice je přesvědčena, že pravda nás vyzývá k činu, vede nás k tomu, abychom něco udělali, a ještě si dává od nás odstup, aby pak na konci posoudila, zda jsme to udělali dobře nebo špatně. Je korektní používat slova pravda pro to nejvyšší, což udělal i Ježíš, alespoň podle jednoho evangelisty, toho čtvrtého, když prý řekl: "Já jsem (cesta,) pravda (i život)."

Za rozhovor děkuje Olga Nytrová

Uveřejněno v časopise Husita 2005